

Asse

Hoe het beviel bij Fiel

17 april 2011

Wel, wel“, dacht ik onderweg. „Wel, wel...“ Verbaasd over mijn eigen geblaseerdheid. Want Asse? Ik was er al zo dikwijls gaan wandelen. Althans was ik meermaals over het grondgebied van die gemeente in Vlaams Brabant gepasseerd bij eerdere wandelingen. En wat denkt een mens dan? „Ach, ik heb het daar wel gezien“. Ja toch? Zoals de reiziger die enkele landen bezocht heeft en dan zegt „overal geweest“ te zijn en „alles gezien“ te hebben. Maar mijn vooroordeel kreeg een scherpe en welgemikte tik door wat deze Manke Fieltochten te bieden hadden.

Ik had deze wandeling gekozen omdat Asse niet al te ver te reizen van hier is, omdat het weer goed was en omdat ik dacht: „Wordt het niets, het is dan toch goed geweest voor de beweging“. En zo kwam het dat een wandeling waar ik niet veel van verwacht had, toch nog een aangename verrassing werd. Het zal me leren.

Merci

Het had me al eerder beziggehouden wie of wat die „Manke Fiel“ is of was waaraan zowel deze tochten als de wandelclub zelf hun naam ontleend hebben. Wel, daarop werd al direct een antwoord verschaft in de zaal waar moest ingeschreven worden voor de wandeling. In een hoek was het merkwaardige opschrift „Museum De Vaerenbergh“ te zien. In de ruimte daar achter werd uitgebreid ingegaan op het leven en de werken van, inderdaad, Manke Fiel. Maar... dat „Vaerenbergh“ intrigeerde me vooreerst nog meest omdat de familienaam van mijn moeder „Van Vaerenbergh“ was. De volksfiguur Manke Fiel stond namelijk in de boeken van de burgerlijke stand ingeschreven als Theofilus Van Vaerenbergh! Wel, wel... Hij woonde gans zijn leven op Koudertaverent - Terlinden en bleef altijd vrijgezel. Vermits de man in 1889 geboren werd, moest hij nog wel meer gedaan hebben dan alleen maar een familienaam krijgen en ongetrouwd blijven. En dat bleek ook.

Al twintig jaar bestaan ze daar, de wandelclub

Hij was het zesde kind in een gezin waarin er elf geboren werden. Een ongeval dat hem op jeugdige leeftijd overkwam maakte dat hij levenslang met een stijf been werd opgezadeld. Vandaar dus dat Fiel als „mank“ bekend stond.

Bij leven moet Fiel er niet bepaald indrukwekkend hebben uitgezien. Een zekere Eugene Van den Boeck beschreef Manke Fiel als volgt:

... Moeten wij u zijn portret nog nekeer maken? Een mager, haast nietig mannemensken (manspersoon), rechtop, met zware baanschoenen of op zijn blokskes (klompen), een flodderige zwarte broek, een kouwelijk loshangend blauw of grijs kazaksken (jas, kledingstuk), een zwart zijden mutsken... Een verrimpeld gezicht met precies wat teringachtige blozende kaakskes, een grote, grijze bijkanst vleselijke moustache (snor) en rood omrande, altijd tranende oogskens. Hij trok zijn een been wat aan. Zijn stem was zangerig, naar een hoge noot toe. Als hij met „geleerde“ mensen sprak, trachtte hij beschaafd te spreken...

Fiel zat niet voor één gat gevangen wat betreft het verdienen van de kost. Hij was achter-eenvolgens, of tegelijkertijd, blokmaker (klompenmaker), winkelier, ziftenmaker (zevenma-

Een getekend portret van Manke Fiel.
Op de tentoonstelling in het startpunt
van de wandeling

ker), baas (herbergier) en gepensioneerde. Maar dit rijtje professionele bezigheden zegt niets over de activiteiten waardoor hij in het geheugen en de legendes is blijven hangen. Dat heeft hij te danken aan het feit ook nog conservator van een museum, volkszanger, muzikant op de „monika“ (trekzak of harmonica), bouwmeester en zonderling te zijn geweest.

Vooraf dat museum, dat liep in de gaten. Het heet dat hij eerder toevallig aan zijn museum begon. In de tijd dat hij als winkelier bekend stond was hij de baas van een snoepwinkeltje. Uiteraard waren kinderen daar zijn belangrijkste klanten. Een groep van de samenleving waarmee hij bijzonder goed kon opschieten. Fiel en de kinderen waren goede vrienden. Zo brachten ze hem eens enkele koperen uniformknopen. Om zijn klantjes te tonen dat hij dat geschenkje erg op prijs stelde, spijkerde hij die aan de muur van zijn snoepwinkeltje. En daarmee was de start gegeven. Naast de soldatenknopen werd later nog wat vreemd geld tentoongesteld. Toen was het hek pas goed van de

dam. Er kwam al eens een prentje bij, een beeldje, een antiek kruisbeeld, een spinnewiel... Het raakte daar stilaan wel erg vol bij Fiel. Want ondertussen droegen niet alleen de kinderen bij aan de collectie van Fiel maar ook volwassenen kwamen al eens iets afleveren. En zo ontstond een eigenaardig museum van curieuze zaken.

Fiel maakte eigenhandig een „echte“ Kongolese hut, hij kocht een fraaie windmolen (of hij maakte die zelf volgens een andere bron), hij bouwde een uitkijktoren van wel tien meter hoog en hij schiep zijn prachtmozaïeken. Voor dat laatste gebruikte hij allerhande scherven die, alweer, meestal door de kinderen werden aangedragen.

Natuurlijk, een museum is er om bekeken te worden en Fiel besepte wel dat het publiek niet vanzelf op zijn curiosa zou afkomen. Dus zorgde hij voor zijn public relations lang voordat het begrip was uitgevonden. Om te beginnen ging hij overal in de streek wegwijszertjes plaatsen met „Museum De Vaerenberg... zoveel kilometer“. Bovendien gaf hij vrij regelmatig een reclamefolder uit met allerlei gegevens over zijn museum en met een beschrijving van de omgeving.

„Bezoekt vooreerst de merkwaardigheden van de streek! Bezoekt het bedevaartoord Kruisborre. Maakt mooie wandelingen in de omgeving. De schoonste en plezierigste zondagsuitstap is wel een bezoek aan 't Museum. Er is altijd volk. “

"De mensen worden verzocht na het zingen de liedjes terug te geven. Ofwel koopt men ze voor 1 BEF. De opbrengst ervan dient tot onderhoud van 't Museum. Men verkoopt de liedjes aan 1 BEF.“

Ook naar allerlei scholen stuurde Fiel regelmatig omzendbrieven. Eentje uit 1942 ging als volgt:

„Aan... Eerwaarde Heeren, Eerwaarde Zusters, Heeren Onderwijzers,

mag ik zoo vrij wezen uw geëerde aandacht voor het volgende te vragen: Wanneer u aan een uitstapje mocht denken voor uw patronaten, studenten- of jeugdverenigingen, scholen, enz... weet dan dat ge uw jongens en meisjes een leerrijke uitstap kunt aanbieden, door een bezoek aan het eigenaardig Museum Van Vaerenberg, Terlinden, Assche. U kunt daar allerlei oudheden, rareiteiten en curiositeiten bewonderen, onder meer Kongolese voorwerpen, enz..

De toegang is kosteloos. De verplaatsing verschaft u dubbel genoeg daar het museum gelegen is in der schoonste streken van het golvend Assche-land. Prachtige wandelingen in heerlijk groen. Op enkele minuten van daar bevindt zich ook de van ouds gekende be-

devaartplaats Kruisborre, met zijn stemmige kruiskapel, gelegen midden prachtig natuurschoon en heerlijke vergezichten. Neemt de gelegenheid te baat om de jeugd met al die schoonheden te doen kennismaken. U om uw belangstelling op voorhand dankende, heet ik u van harte welkom.

*Theofiel Van Vaerenbergh Assche-Terlinden
Open alle dagen, uitgezonderd 's maandags.*

Ze hadden de man goed kunnen gebruiken op de toeristische dienst van de gemeente. Indien die toen al zou bestaan hebben.

Een lokale poëet, Lode Hendrickx, beschreef het levenswerk van Fiel in de volgende bevolgen verzen:

*Een moleken draait naar de winden
Bij 'n woning in 't stille Terlinden.
Herbouwd en bewerkt ieder jaar.
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

*'t Museum van Asse, een wonder.
Wie kan er bij ons hier nog zonder?
Vernuftig, gezellig en raar.
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

*Met kommetjes, potten en pannen,
En uurwerken, zegels en kannen;
Ook kogels, maar zonder gevaar.
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

*Met dolken, geweren en messen.
Met munten en scherven en flessen.
Met spiegelkes troebel en klaar.
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

*Met benen en ijzeren knoppen.
Postuurkes met armen noch koppen.
Uit d'oudheid en 't heden te gaar.
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

*Met handvatten, beugels en klinken,
Medailles beroest en die blinken.
Een harnas en vast geen bazaar.
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

*Maar neen, ik en kan 't al niet noemen.
Geen pen zal 't genoeg kunnen roemen.
Ik zeg: ga het zien, ga tot daar!
Wablieft, astablieft, is 't niet waar?*

Men zou toch denken dat er voor de collectie van Fiel blijvend zorg zou worden gedragen. Al was het maar om de waardevolste of merkwaardigste stukken in een dorpsmuseum tentoon te stellen. Niets in minder waar gebleken.

Fiel overleed in de Heilig-Hartkliniek te Asse op donderdag 4 maart 1971. Een merkwaardig toeval is dat slechts een paar uur na hem ook zijn broer Henricus stierf! De familieleden gingen na de uitvaartmis en het begrafenismaal in groep naar de notaris om te beslis-

sen wat er zou gebeuren met het huis en de inboedel. De toestand was zorgelijk doordat reeds tijdens het verblijf van Fiel in het ziekenhuis al heel wat verdwenen en vernield was. Een buurvrouw die in vertrouwen de sleutel van de woning had gekregen stelde regelmatig vast dat er was ingebroken. Fiel had ook af en toe wat weggegeven aan familieleden en kennissen en aan schenkers van vroeger. Dat alles maakte dat het geheel er in die winter van 1970 wel heel erg verkommerd uitzag. Daarom werd bij de notaris besloten dat enkele stukken onder de familieleden zouden verdeeld worden, het huis zou leeggehaald worden en „den brof“ (rommel) moest verbrand worden! Hetgeen Fiel had opgebouwd en wat tot ver buiten de streek een reputatie had verworven viel dus ten prooi aan menselijke hebzucht, kortzichtigheid en vernielzucht. Alles werd leeggeroofd, weggegooid en verbrand. De erfgenamen, die met velen waren, kregen na de verkoop van het huis, (hetgeen nog geen 300 000 antieke Belgische Frank opbracht) elk amper iets meer dan 8 000 BEF. Het huis van Fiel is totaal verdwenen. Enkel de naam van de straat herinnert er nog aan dat het daar ooit heeft gestaan: de Muzeumstraat (!). Hoewel... Manke Fiel kreeg een herdenkingsplaat op de plaats waar destijds zijn museum stond, op de hoek van de Terlinden- en Muzeumstraat. Het gemeentebestuur nam daartoe het initiatief op vraag van de wandelclub Manke Fiel. De reden was dat het graf van Theofiel Van Vaerenbergh ging verdwijnen. De grafconcessie was officieel al een tijd verlopen. De gemeente kende geen nabestaanden en dus moest ook het laatste van Fiel maar geruimd worden. „Merci astablieft“ is voorgoed verdwenen. Sic transit gloria mundi...

De Sint-Martinuskerk in Asse

Bijna basiliek

Je ziet de Sint-Martinuskerk van Asse al van ver staan. Dat is geen wonder want het grote bouwwerk is op een heuvel gebouwd. Het hoogste punt van de gemeente. Volgens de mensen die het moeten weten is het een pseudo-basiliek in gotische stijl die in de loop der eeuwen voortdurend verbouwd, vergroot en verfraaid werd. Oorspronkelijk lag het kerkhof rond de kerk maar dat bleek, zoals op zoveel plaatsen, niet houdbaar. Dus onze moderne levenswijze volgend is een deel van het vroegere kerkhof nu parkeerplaats en een ander deel is groene zone geworden. Al te veel ruimte heeft men daar overigens niet want de kerk staat wel dicht tegen de huizen.

De oorsprong van de Sint-Martinuskerk is moeilijk te achterhalen. Er zijn historici die menen te mogen besluiten dat er al aan het einde van de Gallo-Romeinse periode, mogelijk een eerste christelijke kern zich had gevestigd. Die zou dan gegroeid zijn uit een heidense bronnencultus op de Kerkberg. Een niet te onderschatten pedigree dus.

De kerk heeft zoveel waterspuwers dat het wel lijkt of ze met de Dom van Keulen wou wedijveren.

Hop(sa)

Vlakbij de kerk ligt de Markt. Daar is ook de „Hopduvel“ te zien. Het is een bronzen beeld dat door *Wilfried Van de Broeck* werd gemaakt. De onthulling van dit monument vond plaats in september 1986 bij de heropening van het gerenoveerde marktplein. Het beeld op zijn staak verwijst naar de voormalige functie van Asse als „hopkwartier“, het Brabantse centrum van de hopteelt. De hopduvel is hier uitgebeeld als een saterachtige figuur die tegen een hoppestaak opklimt. Eertijds werd die hopduvel zeer geducht door de kwekers van de hoppe. Het was een stormwind die in staat was om de hopperanken tegen de grond te slaan en zo de toekomstige oogst te vernietigen.

Hop werd in Vlaanderen als akkercultuur geteeld vanaf ongeveer de 14^e eeuw. Vóór die

De Hopduvel op de Markt in Asse

tijd werd hier natuurlijk ook al bier gebrouwen en gedronken. Maar voor het brouwen daarvan werd geen hop gebruikt doch iets dat bekend stond als „gruit“. Gruit is een smaakmaker voor het bier. Een kruidenmengsel. De samenstelling hing af van wat er plaatselijk beschikbaar was. Het gebruik van gruit werd in vroegere tijden zwaar belast. Het ontbreken van hop had enkele negatieve bijwerkingen omdat hop een stof bevat die antiseptisch is die dus bederf en besmetting door slechte gisten voorkomt. In 1364 werd in het Heilig Roomse Rijk de *Novus modus fermentandi cervisiam* (Een nieuwe methode om bier te brouwen) ingevoerd. Dat was niet zomaar een voorschrift of een aanbeveling. Nee, het was een heuse wet. Die regelde het gebruik van hop in gruit waardoor gebieden in het toenmalige Heilige Roomse Rijk een langere geschiedenis hebben van brouwen met hop. In Franse gebieden was het gebruik van hop in gruit nog lange tijd verboden, waardoor daar een rijkere traditie aan kruidenbieren is gebleven. Een nog bestaand voorbeeld van dat

soort kruidenbier is het Belgische witbier. In Brugge is het Gruuthuse te vinden en dat heeft alles te maken met die gruit en het uitbuiten van het gebruik ervan. De heren van Gruuthuse zijn er niet slechter van geworden. Althans toch niet financieel. Elke brouwer betaalde immers een flinke gruitbelasting en die spekte aardig de kas van de heren. Die belasting was zelfs verschuldigd wanneer er enkel en alleen voor eigen gebruik werd gebrouwen. En toen kwam de hoppelencultuur uit Duitsland naar hier overwaaien en die nam het relatief snel over van de gruit. Niet dat de heren daardoor een cent minder uit het volk wisten te persen. De belasting werd gewoonweg op de hop overgedragen.

In 2003 is de laatste hopteler van het Pajottenland ermee gestopt. Hier in Asse. Een paar projecten rond hopteteelt zijn ondertussen wel weer van start gegaan. Vandaag leeft hopteelt in Asse vooral verder in de Hoppestoet, die tweejaarlijks door de straten trekt. Of met de hoppelcheuten die een ware lekkernij schijnen te zijn.

Waarom de hopteteelt het zo moeilijk kreeg is ongetwijfeld te verklaren doordat de teelt zeer arbeidsintensief is. Het is bijvoorbeeld veel gemakkelijker om een maisveld te onderhouden dan een hopteveld. Dat heeft niet alleen te maken met de uitgebreide constructie en het onderhoud van de staken die zo typisch zijn voor hopteteelt. Nodig zijn die wel want de staken en de daaraan verbonden draden dienen om de klimplant te leiden. Gedurende hun groei- en bloeiproces moeten de hopteplanten ook nauwgezet worden verzorgd om de oogst zo goed mogelijk te laten slagen. Het spreekt dus voor zich dat de Vlaamse hoptekwekers het moeilijk kregen om op te tornen tegen de goedkopere hop uit landen waar de mensen nog voor een habbekrats wilden werken. Zoals dat in Oost-Europa geval was. Maar, maar... is de hopteteelt hier te lande dan helemaal ten dode opgeschreven? Want ook rond Poperinge wordt het areaal met het jaar kleiner. Er gloort enig licht in deze duistere toestand. Recent is er onverwacht een schaarste ontstaan op de hopmarkt. Hetgeen maakt dat brouwerijen de oogsten van de boeren al jaren vooraf inkopen! Wel, wel...

Te land en te huis

Het begin van de wandeling was gehuisvest in een school. Niet zo verwonderlijk omdat het dezer dagen hier te lande nog steeds paasvakantie is. Dus gebeurt het wel eens meer dat een wandelclub de refter van een school afhuurt om de kandidaat-wandelaars de nodig accommodatie ter beschikking te kunnen stellen. Hier was het entree in elk geval al direct van het monumentale soort. Bij een kasteel(tje), dacht ik eerst. Wat verkeerd was gedacht: een landhuis was het. Een nuance in de naamgeving die me enigszins ontgaat. Landhuis „Vijverbeek“. Dat werd gebouwd in opdracht van een zekere familie Goossens in het laatste kwart van de negentiende eeuw. De wat curieuze benaming werd ontleend aan het plaatselijke toponiem dat als zodanig reeds veel langer gekend was. Vanaf 1904 kwam het

Landhuis of kasteel? What's in a name?

goed in handen van burgemeester Leo de Coster die het domein stelselmatig wist uit te breiden door hier en daar belendende percelen aan te kopen. In 1947 werden het kasteel en de gronden die er bij hoorden verkocht aan de Belgische staat. Die had er plannen mee: er werd hier een zogenaamde rijksmiddelbare school (een middenschool van het Rijk) gebouwd. Voor meisjes én jongens! Hetgeen toen nog niet zo vanzelfsprekend was. Eerst zaten de leerlingen van de school in het voormalige landhuis zelf maar in 1950 werd de eerste steen gelegd van een nieuw scholencomplex. Naast twaalf klaslokalen bouwde men ook een administratief gebouw, een overdekte speelplaats en

een gymnastieklokaal. Het landhuis kreeg een bestemming als internaat.

Een bordje dat ik onderweg naar het punt waar moest ingeschreven worden ontwaarde, wees naar „het Koetshuis“. Nog goed dat ik daar niet moest wezen want het zag er heel gesloten uit, daar aan de rechter kant van de oprit.

In het park stonden flinke bomen waarvan ik met geen mogelijkheid weet te zeggen welke soort het was.

Dag bloem, ploem, ploem

De dag voor deze wandeling waren wij in het zuiden van Belgisch-Limburg. In Haspengouw, rond Sint Truiden. Het is een regio die bekend staat om zijn glooiende landschap, zijn kastelen en... fruitbomen. Ik ken de streek vooral als dé fruitstreek in België. Elk jaar in april verandert het aanzien daar in één grote zee van bloesems. Een fenomeen dat op een

Ra, ra, ra, wat is Haspengouw en wat is Asse?

dergelijke schaal maar op enkele plaatsen in de hele wereld voorkomt. Dus had het Koninklijke Werk van de Volkstuin uit Zele, waar mijn echtgenote lid van is, een bus gecharterd om een lawaaiig gezelschap te trakteren op een dagje bloesempjes kijken. Hetgeen een mooie trip opleverde waarop het aantal fruitgaarden maar net talrijker bleek te zijn dan het aantal kastelen. Ik vertel dit even om mijn verbazing in perspectief te plaatsen. Het was namelijk zo dat ik op mijn wandeling in het land van Manke Fiel opeens ook tussen de bloeiende fruitbomen stond! En dat waren er nog niet eens zo weinig. Al was het areaal natuurlijk niet te vergelijken met de honderden hectaren die zich in Haspengouw ontvouwen. Het verraste me toch niet weinig dat de streek die ik bijna uitsluitend ken als de (voormalige) hopstreek, opeens ook zoveel laagstammige fruitbomen bleek te tellen. Alle ken-

merken die de competente gids in Sint Truiden ons had toegelicht vond ik ook hier in de omgeving van Asse terug. Wel, wel...

Aan het eind van mijn wandeling had iemand bij de ingang van de zaal achter een tafeltje post gevat waarop wat producten van eigen fabrikaat waren tentoongesteld. Tegen inlevering van luttele euro's was hij bereid daarvan wat af te staan. Fruitsap, stroop en hier een daar nog wat. Zoals blozende appels. Ik merkte op dat die appels er uitzagen om in te bijten en dat dat waarschijnlijk ook de bedoeling was. Ook de lach van de man achter het tafeltje was smakelijk. Net zoals zijn appels.

Steen en bos

Ik zei het al bij het begin dat ik dacht niet veel nieuws te zien te krijgen. Wel, het zal al duidelijk zijn: dat was verkeerd gedacht! De wandelclub Manke Fiel had zich beijverd om zoveel mogelijk landschappelijk schoon in deze tocht te persen en dat was bijzonder goed geslaagd. Veel veldwegels en weinig beton en asfalt. En wanneer die laatste wegen er al

De boshyacintjes in het onbekende bos

in zaten, dan waren het bijna uitsluitend heel rustige baantjes. Bovendien waren er slechts enkele plaatsen die ik herkende van vroegere wandelingen.

Nog voor ik de eerste controlepost bereikte ging het voor een stukje doorheen een bos waarvan ik de naam niet heb kunnen achterhalen. Dat bescheiden eindje boswandeling zou me waarschijnlijk nagenoeg niet bijgebleven zijn, ware het niet dat daar een groot deel van de bodem bedekt was met het onvergelijkbare purper van de *Hyacinthoides non-scripta*: de boshyacintjes, de kousjes. Die ik beschouw als de ultieme boodschappers van de lente. En, alweer, ik had ze hier niet verwacht! Wel, wel...

Het bos waar ik de boshyacintjes wel had verwacht lag nochtans ook nog op mijn weg: het Kravaalbos. Al ging het traject dit keer er niet doorheen maar bleven we de hele tijd netjes aan de rand ervan en hadden zich daar de boshyacintjes discreet teruggetrokken naar de binnenlanden.

Dat Kravaalbos is één van de laatste bossen die ten noordwesten van Brussel nog overgebleven zijn. Daar heeft de steeds opdringende bewoning en het omzetten van bosgebied tot akkers wel in zeer grote mate toe bijgedragen. Het Kravaalbos is op zich nog een restant van een vroeger oerbos: het Kolenwoud. Dat was niet zomaar even een bosgebiedje want het strekte zich uit vanaf Brabant tot Picardië en het bedekte eens heel het middendeel van wat nu België is. Het huidige Zoniënwoud, het Hallerbos, het Buggenhoutbos, het Heverleebos, het Neigembos, het Meerdaalwoud en het bos van La Houssière zijn er verder allemaal nog restanten van. Volgens de meester in de lagere school was dat Kolenwoud er de oorzaak van dat er in Vlaanderen Vlaams werd gesproken en ten zuiden ervan Frans. Het woud heette ondoordringbaar te zijn.

De totale oppervlakte van het Kravaalbos bedraagt ongeveer 80 hectare. Het bos zelf plus zijn onmiddellijke omgeving is zo'n 180 hectare groot en dat alles is beschermd door een Koninklijk Besluit.

Zijn wat eigenaardige naam heeft het bos te danken aan zijn middendeel. „*Kravaal*“ betekent eigenlijk „*steenvallei*“. Die naam is niet zomaar uit het niets gekomen. In de middeleeuwen kreeg het bos grote bekendheid omdat er zandsteen werd gevonden die vervolgens enthousiast werd ontgonnen. Het zandsteen zat in het grondwater en het moest, eenmaal aan de lucht blootgesteld, vlug bewerkt worden. Deed men dat niet dan werd het onhandelbaar hard. De stenen werden via de Dender naar heinde en ver vervoerd. Onder

andere de Sint-Martinuskerk te Aalst en de Onze-Lieve-Vrouw-kathedraal in Antwerpen werden ermee gebouwd.

In de 16^e eeuw reeds raakten de groeven uitgeput. Nu staat op het dorpsplein te Meldert een groot stuk zandsteen als herinnering aan wat vroeger rijkdom bracht. Al was het dan vooral de abdij van Affligem die daarvan profiteerde. Veel meer dan de lokale bevolking. Het hoogste punt van het Kravaalbos ligt op ongeveer 75 meter boven de zeespiegel, het laagste punt op circa 35 meter. Het geeft een idee van hoe men zich het reliëf hier in de streek moet voorstellen.

Het bos is privébezit. Dankzij de goodwill van de eigenaars zijn grote delen van het bos echter toegankelijk voor het grote publiek. Een gedeelte van het Kravaalbos is in het gewestplan bepaald als natuurgebied, een ander gedeelte is natuurreservaat met wetenschappelijke waarde en het moet absoluut in zijn huidige staat bewaard blijven. De vijver en het bronnengebied werden voor het publiek afgesloten. Een maatregel die nodig was om de oevergewassen te beschermen.

Belle, belle

Dat Affligem hier niet ver vandaan is, werd ook op deze wandeling duidelijk omdat het uitgezette traject over het grondgebied van Essene ging. Dat is een deelgemeente van de fusiegemeente Affligem, waartoe ook de dorpen Terafene en Hekelgem behoren.

Lang geleden werd Essene nogal eens over en weer geschoven tussen de respectieve graven en hertogen die het toen voor het zeggen hadden. Kerkelijk stond de parochie Essene vanaf 1086 onder het patronaat van de abdij van Affligem. Die beschikte tot het einde van het Ancien Regime over uitgestrekte pachtvelden binnen het dorp.

Aan de grens van Essene met Sint-Katherina-Lombeek verlegden de monniken van Affligem in de 12^e eeuw de loop van de Bellebeek om er een watermolen met maalvijver aan te leggen. Dat had zo zijn gevolgen die tot op heden nog te merken zijn. Op het grondgebied van Sint-Katherina-Lombeek bevindt zich de wijk Essene-Winkel of Essene-Hoek.

Heel waarschijnlijk was dat eerder een deel van Essene dat door het rechte trekken van de Bellebeek aan Essene werd ontfutseld en dat aan de parochie van Lombeek werd overgedragen.

De naam „Essene“ is van Keltische oorsprong en betekent vermoedelijk „*bij het water*“. De naam houdt dus geen verband met de bekende boomsoort. Wat alweer een té voor de hand liggende verklaring was geweest.

De historische spotnaam van de Essenaars is „*Papeters*“. Dat willen ze daar wel geweten hebben want sinds 2007 staat er een bronzen beeld van kunstenaar *Patrick Van Craenebroeck* uit Terafene op het kerkplein van Essene om die spotnaam te illustreren.

Tot 1999 had Essene de langste straatnaam in Vlaanderen. Dat was de „*Parallelweg van 't Klein Kapelleveld*“. Dat is natuurlijk nog niets vergeleken met wat er in Wales bestaat: *Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllantysiliogogogoch*. Maar dat is dan ook de naam van een heel dorp. Omdat er toch geen prijzen mee te winnen waren, met die lange straatnaam, is die maar veranderd in het prozaïsche „*Parallelweg*“. Wel keek ik daar op van een andere straatnaam. Ik las in eerste instantie „Burwambacqstraat“.

Waarbij het puntje na „Bur“ me was ontgaan. Blijkbaar was het bordje te klein om er de hele burgemeester op te krijgen. Nu ja, wie het lang heeft...

Mol met m

Langs een veldweg viel me een bordje op dat het had over een steenbakkerij. Het leek me sterk dat daarmee de verzameling koterijen daar te plaatse werd bedoeld. Maar ondertussen ben ik daar niet meer zo zeker van. Wat zoeken op het elektronische orakel leerde me dat er in Mollem wel degelijk nog stenen worden gebakken. Op artisanale wijze in veld-

ovens nogal. Wel, wel...

Dat Mollem is een deelgemeente van Asse. Zo rond 1180 was het dorp bekend als *Mulnehem*. Dat moet dan afkomstig zijn van het Frankische „*Mulinheim*“. Het dorp stond ook nog onder andere schrijfwijzen in de boeken. Zoals: *Molinhem*, *Molheim*, *Molhem*... De naam is samengesteld uit het Oudnederlandse woord *mulin* (molen) en *heem*. Dat betekent dus: *woonplaats bij de molen*. In dit geval zou dat dan de watermolen van Ichelgem moeten geweest zijn. Daar bij die molen, die natte molen...

Nog een rare!

Niemand heeft in Vlaanderen het alleenrecht op rare plaats- en straatnamen maar hier in Mollem hebben ze zich toch even van hun ankers losgetrokken. Je vindt er: *Beneden Vrijlegem*, *Boven Vrijlegem*, *Ceuppensrij*, *Ichelgemstraat*, *Kezeweide*,

Schermershoek, *Sleeuwagen*, *Velm*, *Voorstehoeve*. Ik zag er nog wel andere maar daarvan ben ik niet zeker of ze op het grondgebied van Mollem te vinden waren. Of wat dacht je van *Koudertaveerne*, *Morette* en *Kruisborre*?

Borre en bron

Kruisborre? Aha, daagt daar niet een legende? Jawel. Er zijn hier in Asse destijds nogal wat wonderen geschied. Zo is er het verhaal van het miraculeuze kruis. Een oud vrouwtje had geen geld en veel armoede. Toch wilde ze zich ter gelegenheid van Pasen op haar paasbest kleden. Dus leende ze geld. Bij een paar Joden. Toen de dag daar was kon ze haar schuld niet inlossen en met hangende pootjes ging ze naar de woekeraars om de zaak uit te leggen. Om haar te treiteren, eisten die dat ze hen een gewijde hostie zou brengen. Door wanhoop gedreven ging de vrouw er één stelen in de kerk van Asse. Onderweg naar huis met de hostie kreeg de vrouw berouw en ze gooide de hostie in de holle stam van een halfdode els. De oude boom begon plots opnieuw te groeien en te bloeien. De Joden, die vlakbij woonden, werden opgeslokt door de aarde. Nu nog bestaat er een plaats die de „*Jodenput*“ heet en die met deze legende is verbonden. Daar bleef het echter niet bij. Het wonder lokte zoveel heil- en sensatiezoekers dat het een probleem werd. In elk geval voor de boer van het nabijgelegen veld. De massa had meer oog voor de boom dan voor zijn graanakker en die werd dan ook deskundig vertrappeld. Daarop besloot de boer de boom om te hakken. Onder het motto: geen boom, geen graanterroristen. Wanneer echter tot daden werd overgegaan trad de hemelse machinerie alweer in werking. De spaanders zagen bloedrood en ze vielen in kruisen op de grond. De vrouw biechtte toen haar geheim op. Na die „aha-erlebniss“ werd uit het overblijvende hout een kruis gemaakt dat in de Sint-Martinuskerk van Asse werd geplaatst. De bedevaarders konden dus daar in het vervolg de boel gaan platlopen. Wat ook gebeurde. Op de plaats waar ooit de boom stond lag er ook een bron en er werd later een kapel gebouwd.

Nu passeerde de wandeling niet aan die kapel maar ik vond wel talrijke verwijzingen er naartoe. In de vorm van kleine achthoekige bordjes met het opschrift „*Kruisborre*“. Wat veel vroeger „borre“ heette dat spreken wij nu aan met „bron“.

Het is niet onmogelijk (en zelfs waarschijnlijk) dat de bron van de Kruisborre in de Gallo-Romeinse periode reeds het centrum was van een zekere „heidense“ verering. Dat kan verondersteld worden aan de hand van de ligging van de site. Dat was namelijk dichtbij de oude heerweg van Asse naar Bavay. De legende van het wonderbaarlijke kruis zou dan perfect passen in de geschiedenis van de kerstening van vele oude plaatsen die bekend stonden voor heidense verering. De katholieke kerk had namelijk de sluwe gewoonte om plaatsen en gewoontes om heidense goden ter vereren voor eigen gebruik te recupereren. In 1622 werd de kapel van de Kruisborre gebouwd. Dat is nu nog te zien aan het jaartal in het portaal. Het torentje werd er 25 jaar later op geplaatst. In 1724 werd de kapel zwaar beschadigd door blikseminslag. De Kruisborrekapel heeft de woelige en destructieve jaren van de Franse Revolutie overleefd doordat een boer ze gebruikte om zijn hopstaken in te

stockeren. Het is niet bekend of die aansluitend ook begonnen te bloeien. De huidige kapel is nog grotendeels de originele, inclusief het portiek dat gedeeltelijk uit hout bestaat. In 2009 en 2010 werd de kapel flink opgeknapt. De oude taxussen die haar omringen zetten haar constant in de schaduw. Wat niet zo goed is. Maar zoals de legende vertelt is het geen goed idee om hier bomen te gaan kappen... De bron is er ook nog steeds: onderaan de stenen trap, onder een paar dekplaten. Vroeger namen gelovigen het water mee als wijwater of om er hun woning mee te besprenkelen. Nu gebeurt dat besprenkelen van de huizen meer met siliconen.

Homeward bound

Bij mijn aankomst na goed 29 kilometer stappen, kreeg ik geen siliconen noch Kruisborrewater om mee te sprenkelen maar wel een blikje ice tea. Voordien, bij de inschrijving, was ik al blij gemaakt met een zakje zalf en een wat groter zakje Minute Soup. En dan kon ik ook nog eens appels kopen. Dus ik was weer voor een tijdje onder de pannen. Om het met de woorden van Manke Fiel te zeggen: „Merci astablieft“.

Zo zezen de pijltjes. 29,1 kilometer door een verrassend landschap

UBI MEL IBI FEL

Er komt hierna nog wat!

© 2011 Michel Christiaens

Eén van mijn trouwste lezertjes schreef onmiddellijk na het lezen van het bovenstaande Voetstukje een vervolg op het gedicht van Lode Hendrickx:

*De man bouwde op, heel zijn leven
Hij stierf en hij was de sigaar...
Waar is zijn erkenning gebleven?
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

*Veel bloedverwanten moet je weten
– en daar schuilt het grote gevaar –
zijn enkel door geldzucht gebeten
Ik vraag, astablieft, is 't niet waar?*

Met dank aan Hendrika. Merci astablieft!